Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Lausunto hallituksen esitykseksi eduskunnalle julkisten työvoima- ja yrityspalvelujen uudelleen järjestämistä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 207/2022 vp)

Suomen Yrittäjät kiittää lausuntopyynnöstä.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki työvoimapalvelujen järjestämisestä, jolloin julkisten työvoimapalvelujen järjestämisvastuu siirrettäisiin työ- ja elinkeinotoistoilta kunnille.

Suomen Yrittäjät haluaa uudistuksen yhteydessä kiinnittää huomioita seuraaviin asioihin.

1. Merkitseekö kuntien ”kannustava rahoitusmalli” työvoimapolitiikan korostumista laajemman elinkeinopolitiikan kustannuksella?

Työvoimapolitiikan järjestämisvastuun siirto kunnille merkitsee kunnille uuden valtionosuustehtävän muodostumista. Samalla kuntien vastuu työttömyyden rahoituksesta laajenisi koskemaan työmarkkinatuen lisäksi peruspäivärahaa ja ansiopäivärahan perusosaa. Kunnan rahoitusvastuu ei myöskään katkeaisi työllistämistä edeltävien palvelujen ajalta maksettavan työttömyysetuuden osalta.

Kuntien lisääntyvä rahoitusvastuu kompensoitaisiin kunnille valtionosuusjärjestelmän kautta poikkileikkaushetken mukaisena. Tätä ei jälkikäteen tarkistettaisi, joten kunta, joka pystyisi lyhentämään työttömyysjaksoja ja ehkäisemään pitkäaikaistyöttömyyttä, hyötyisi. Esityksen mukaan tämä kannustaisi kuntia edistämään työllisyyttä mahdollisimman tehokkaasti.

Yrittäjäjärjestö haluaa kiinnittää huomiota siihen, että aito työllisyys syntyy ainoastaan elinvoima- ja kilpailuedun ja paikallisesti aktiivisen elinkeinopolitiikan ansiota. Pelkona uudistuksessa on se, että kunta tuijottaa tulospalkkioiden toivossa tai sanktioiden pelossa lyhytjänteisesti vain työllisyyden kehitystä, ilman että analysoidaan tarpeeksi tarkasti aitoja työpaikkoja ja pitkäjänteistä laajempaa elinkeinopolitiikkaa.

2. Valta ja vastuu kuntakentälle – onko valta, vastuu ja resurssit riittävän selkeät?

Kaikki tietävät, että mikäli sinulla on vastuu, mutta ei valtaa tehdä asioita, sinä passivoidut ja alat syyttämään muita epäonnistumisesta. Onko tässä uudistuksessa riski passivoitumiseen? Siksi järjestämisvastuun ja rahojen tulee olla samoissa käsissä.

Valmisteluvaiheessa vastakkainasettelu valtion ja kuntien välillä korostui ja lakiesityksessä on pyritty löytämään teemaan jonkinlainen ratkaisu. Pääsääntöisesti 20 000 työvoimaraja työllisyysalueen perustamisen kriteerinä on kuitenkin jäänyt kaivelemaan kuntakenttää.

Suomen Yrittäjät toivovat, että monilla alueilla ymmärretään, että alueiden koko on oltava riittävä, jotta palvelujen järjestäminen on järkevää asiakkaiden näkökulmasta. Kun osaamista haetaan, sitä haetaan globaalisti, ei vain hallinnollisten alueiden sisältä.

Aluekiistojen sijasta Yrittäjät haluavat kääntää kiistan siihen tematiikkaan, mikä olisi parasta asiakkaan näkökulmasta. Mikäli yrittäjät etsivät uutta ammattitaitoista työvoimaa, etsintä pitää ulottaa koko maahan ja jopa kansainväliselle tasolle. Siinä ei paljonkaan työvoima-alueiden rajat paina.

Toisaalta kun toteutetaan paikallista elinkeinopolitiikkaa, mietitään koulutusta kunnan sisällä, nopeaa kaavoitusta, lupapolitiikkaa, paikallisten työttömien aktivoimista, perinteinen kuntatason lähellä oleva päätöksenteko on enemmän kuin tarpeen.

Olisiko ratkaisu se, että kunnat kuitenkin itse ehdottaisivat optimaalisen työvoima-alueen koon ja yhteistyörakenteen? Mikäli alueet ovat toimimattomia ja tulokset eivät tyydytä, sen jälkeen valtio pystyisi puuttumaan tilanteeseen ja edellyttämään muutoksia organisointiin.

Kun valta ja vastuu on jatkossa kuntakentällä, valtion pitäisi keskittyä voimakkaasti tukemaan tavoitteiden saavuttamista vahvan tiedontuotannon avulla. Toiminta ei kuitenkaan saa olla normi- ja tietojohtamista, vaan tiedolla tukemista ja laillisuusvalvontaa. Suomen Yrittäjät pelkää, että liikaa aikaa kuluu hallinnon sisäisiin raportteihin ja liian vähän ehditään keskittymään itse asiakkaiden, sekä yrittäjien että työttömien, palvelemiseen.

Yrittäjät myös korostavat, että sijoitetulle rahalle on saatava paras mahdollinen vastike. Esimerkiksi nykyisissä ELY-keskuksissa on hankittu osaamista ulkopuolisten asiantuntijoiden kilpailuttamisesta osana työllisyyspalveluja. Mikäli nämä hankinnat sirotellaan hyvin pieniin aluekokonaisuuksiin, katoaako hankintaosaaminen? Nyt jo hankintaosaajista on huutava pula.

3. Kuvaavatko perinteiset työmarkkina-alueet enää nykyisiä työmarkkinoita

Esityksen mukaan, jos kunnan työvoiman määrä alittaisi 20 000 henkilön rajan, kunnan tulisi muodostaa yhden tai useamman muun kunnan kanssa yhteistoiminta-alue työvoimapalvelujen järjestämiseksi. Työllisyysalueen tulisi muodostaa maantieteellisesti yhtenäinen, työmarkkinoiden ja työssäkäynnin kannalta toimiva alue.

Suomen Yrittäjät haastavat tämän perinteisen käsityksen työmarkkina-alueista. Työn sisältö on nykyisin muuttunut niin paljon, että perinteiset työmarkkina-alueet ovat menettäneet osan merkityksestään.

Ihmisten työpaikka saattaa olla Helsingissä, mutta puolet työstä tehdään Saimaan rannalla etätyössä. Toisaalta arviolta 5000 ihmistä pendelöi Tampereelta Helsinkiin arkipäivisin, mutta Helsinki ja Tampere ovat varmasti eri työvoima-alueella.

Siksi on syytä kysyä, voiko uudistus hidastaa työvoiman liikkuvuutta? Lopputuloksena ei missään tapauksessa saa olla se, että uusi järjestelmä ei kannusta työnhakijoita hakeutumaan yli aluerajojen ja tätä kautta avointen työpaikkojen täyttäminen vaikeutuu

Työn uudet muodot edellyttävät tulevilta työvoimaviranomaisilta kykyä aivan uuteen yhteistoimintaan eri alueiden välillä. Samalla ne merkitsevät tietojohtamisen modernien toimintatapojen käyttöönottoa. Mikäli työvoima-alueiden kesken ei ole avoimuutta ja mikäli tietojärjestelmät potentiaalisesta työvoimasta eivät ole avoimesti kaikkien työvoimapolitiikan toimijoiden käytössä, aktiivisen työvoimapolitiikan toteuttaminen tulee mahdottomaksi. Vastaavat tiedot on oltava myös yksityisten palveluntuottajien käytössä.

4. Jäävätkö vaikeimmin työllistettävät väliinputoajiksi

Työttömiä työnhakijoita oli syyskuussa 2022 232 900. Lisäksi työvoiman ulkopuolella oli 24-59 vuotiaista 310 000 henkilöä. Pitkäaikaistyöttömien (yli vuoden yhtäjaksoisesti työttöminä olleiden) määrä oli syyskuun lopussa 87 400.

Samanaikaisesti TE2024 aikana on tapahtumassa myös hyvinvointialueuudistus. Pääosa nykyisin kunnissa olevista SOTE-tehtävistä siirtyy uusille hyvinvointialueille.

Pitkäaikaistyöttömien saattaminen takaisin työelämään on yhtä paljon sosiaali- kuin työllisyyspolitiikkaa. Uudistuksessa riskinä on, että uusi hallinnon raja syntyy uusien elinvoimakuntien ja hyvinvointialueiden välillä.

Suomen Yrittäjät korostavat, että uusi hallinnon raja ei saa näkyä pitkäaikaistyöttömille tarjottavissa palveluissa.

5. Kehitysyhtiöt eivät saa jäädä hallinnon rattaisiin

Yrittäjäjärjestön kyselyjen perusteella yrittäjät pitävät Kehitysyhtiöitä erittäin hyvinä kumppaneina paikallisessa ja alueellisessa elinkeinopolitiikassa. Kehitysyhtiöt toimivat pääosin hyvin yrittäjämäisesti, palvelualttiisti ja tehokkaasti – ja tämä luo luottamusta yrittäjissä.

Uudistuksessa kunnille tulee uusia viranomaistehtäviä. Viranomaistehtäviä ei voi siirtää yhtiöiden hoidettaviksi. Muutamissa kunnissa suunnitellaan tämän seurauksena palaamista perinteisempään kunnan elinkeinotoimen malliin, jossa elinkeinoasioista vastaavat henkilöt ovat suoraan kuntien palveluksessa.

Suomen Yrittäjät kehottavat kuntia miettimään elinkeinopolitiikassa mieluummin kehitysyhtiöiden roolin vahvistamista. Työllisyyspolitiikka on oltava osa elinkeinopolitiikkaa. Samoin kehitysyhtiöiden ja ELY-keskusten yhteistyöstä pitää edelleen lisätä yritysten kehittämistyössä, jäähän yritysten kehittämispalvelut ELY-keskusten vastuulle. Kehitysyhtiöt ovat tärkeä linkki myös muihin valtionhallinnon yrityskehitysorganisaatioihin, kuten Business Finlandiin, Team Finlandiin, Finnveraan, Ilmastorahastoon ja Teollisuussijoitukseen.

6. Yksityisten työvoimapalvelujen roolin vahvistaminen ja tuloksiin tähtäävät toimintatavat

Uudistuksen perustavoitteena on ollut työvoimapalvelujen, yrityspalvelujen, elinkeinopolitiikan ja koulutuspolitiikan yhdistäminen synergiseksi kokonaisuudeksi. Suomen Yrittäjät haluavat, että sama synergia on synnytettävä myös yksityisten ja julkisten toimijoiden välille.

Hallinnon uudistus antaa aina mahdollisuuksia miettiä palvelukonsepteja uudestaan. Helposti uudistuksessa ajaudutaan vain hallinnon sisäisen työnjaon ja valtasuhteiden miettimiseen ja unohdetaan, että koulutus-, elinkeino- ja työvoimapalveluissa on myös runsaasti yksityisiä palvelun tuottajia.

Tämän uudistuksen rinnalle edennyt Pohjoismainen työvoimapalvelumallin tavoite on hyvä. Tavoite on saada työvoimapalvelujen suunta passiivisesta kohti aktiivista työnhakua. Työtön tapaa alussa viranomaisia kahden viikon välein. Kaikki kuitenkin ymmärtävät, että palvelupaketti opiskelunsa juuri päättäneelle työttömällä ja pitkäaikaistyöttömälle tulee olla erilainen.

Noudatetaanko tässä mieluummin samaa prosessin kuin mietitään sitä, mitkä olisivat tehokkaimmat työvoimapalvelut eri kohderyhmille?

Uusia toimintatapoja voidaan parhaiten kokeilla antamalla kilpailun tehdä tehtävänsä – eli avaamalla nykyistä enemmän työttömien palvelun myös yksityiselle sektorille. Yksityiset koulutus- ja työvoimapalvelun tuottajat ovat osoittaneet tehokkuutensa työn ja työnhakijan kohtaamisessa. Monesti esimerkiksi vuokratyövoimayritysten kautta ihmiset ovat päässeet näyttämään osaamistaan ja tulleet siten palkatuiksi yrityksiin.

Suomen Yrittäjät suosittelee yksityisen sektorin osaamisen käyttöä työvoimapalvelujen kehittämisessä. Jotta tämä on mahdollista, uusilla työvoimaalueilla pitää olla vahvaa hankintaosaamista organisaatioissaan. Uudistus ei saa rapauttaa nyt jo valtakunnallisesti ja maakunnallisesti toimivia työvoimapalvelumarkkinoita.

Kunnioittavasti

Suomen Yrittäjät

Harri Jaskari
Johtaja